

Anekdoten over been, gewei en hoorn.

Ans Nieuwenburg - Bron

De bril

Slecht zien is al eeuwen een probleem. Rijke slechtzienden konden zich een slaaf permitteren die voor moest lezen.

Verder heeft men de hulp van beryl ingeroepen om zodoende de letters te kunnen vergroten. Beryl is kwarts, bergkristal en halfedelsteen.

Daar komt het woord bril vandaan.

Het is bekend dat Nero bergkristal als hulp gebruikte.

De glasbril is in Italië ca 1300 uitgevonden. De Duitse glasmakers konden alleen groen glas maken. De Italianen wit. Zij waren verenigd in een Gilde en mochten het land niet uit om zo het witte glas maken Italiaans te houden.

Er werd veel gereisd in die tijd. Zo kan het mogelijk zijn, dat het niet-brilletje, gevonden in Windesheim bij Zwolle, gedateerd ong. 1400, met een schildpadden montuur, oorspronkelijk uit Italië komt. Het glas is niet gevonden.

Een niet-bril scharniert zodat hij op de neus klem gezet kan worden.

Schildpadden monturen zien we terug in de 18de eeuw.

Toen is ook de nagelbril uit ong. 1400 herontdekt. Een nagelbril heeft geen scharnier, klemt wel enigszins op de neus, maar wordt vaak ook vastgehouden.

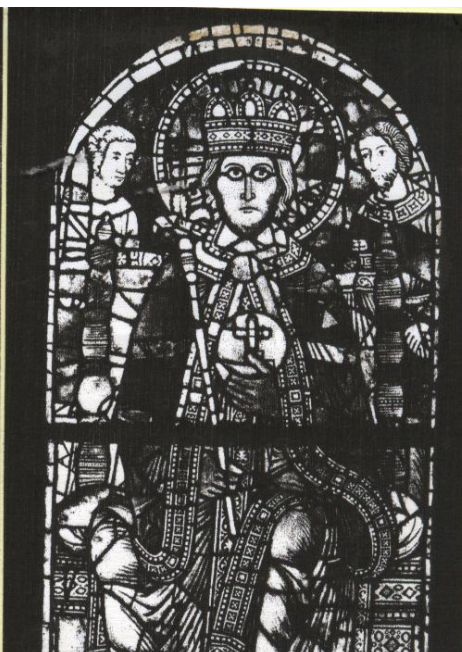
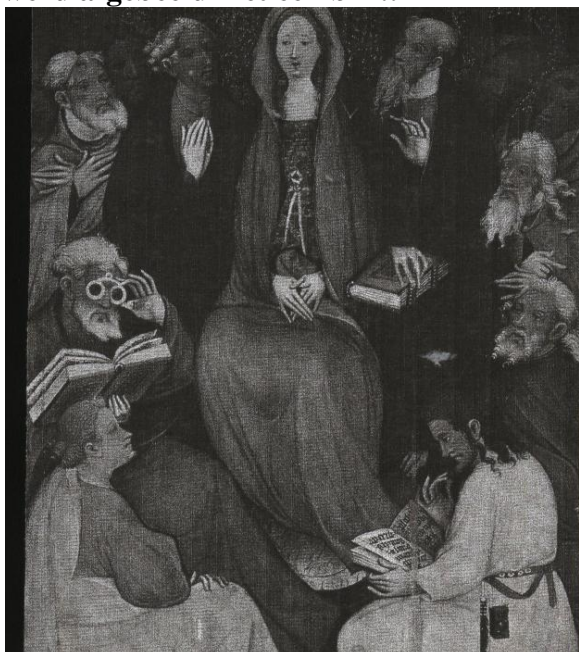
Na de uitvinding van de boekdrukkunst (ong. 1450) werd een bril algemener.

Er is een tijd geweest dat alleen die mensen een bril mochten kopen die een leesproef hadden afgelegd. Zo was het dragen van een bril een statussymbool.

Dat statussymbool werd zo belangrijk, dat er omstreeks 1450 afbeeldingen van bijbelse figuren met een bril voorkomen.

Zie: Sehhilfe im Wandelder Hahrhunderte; Emil-Heinz Schmitz.

Er is een glas in loodraam in Freiburg, waar Karel de Grote (hij leefde omstreeks 800) werd afgebeeld met een bril.!

Balein

Balein is een hoornsoort. Het hangt in de bovenkaak van een walvis en kan ruim 3 m lang zijn. Het is een gebruiksartikel geweest van af de 17de eeuw tot het materiaal “plastic” in gebruik kwam.

Vroeger zijn hoepels van de hoepelrokken ervan gemaakt, veren van rijtuigen en in het begin van de 20ste eeuw o.a. als lange rechthouders in korsetten.

De boeren in Staphorst slachtten hun varkens zelf. Dat is dan een heel sociaal gebeuren. Ook maakte men dan worst. Daarvoor werden de darmen gebruikt, die na het doorspoelen nog van resten ontdaan werden. De boer haalde dan een balein uit het korset van moeder de vrouw. Na het karwei werd de balein afgespoeld en deed weer dienst in het korset.

Beendermest

Na de middeleeuwen was de bevolkingsaanwas groot. Er moesten meer landbouwprodukten komen, waarvoor er niet genoeg koeienmest was. Beendermest werd de aanvulling.

Na het uitbreken van de veepest in 1839 durfde men geen rundermest te gebruiken. Per toeval werden er veel oude botten gevonden bij Wijk bij Duurstede. (Dit werd de ontdekking van Dorestad). Die waren dus niet gevaarlijk.

In Engeland kampte men met de zelfde problemen. Maar hier werd een andere vondst gedaan: Engeland deed veel opgravingen in Egypte, en men had ontdekt dat daar bijzonder veel gemummificeerde katten waren.

Bij duizenden zijn die vervoerd naar Engeland, waar ze vermalen werden tot mest. (zie: Egyptische mummies en hun geheimen. Auteur Bob Tadema)

Schaatsen

Geschaatst werd er vanaf het neolithicum tot in de 19de eeuw op been. Als schaats diende de pootdelen van hert, paard of rund.

Aan één kant werden die gladgeschuurd op steen. Men stond er op en bewoog zich voort met prikstokken.

In de 80-jarige oorlog (de vrede werd gesloten in 1648) was er een slag op de Zuiderzee, die bevroren was. De Hollanders wonnen die strijd, want ze waren veel sneller op hun schaatsen dan de Spanjaarden.

Alva vroeg aan Philips of hij schaatsen mocht aanschaffen en kreeg verlof om 300 paar in Friesland te kopen. Maar Het bleek dat er wel enige ervaring voor “schaatsen” veroverd moest worden. En daarvoor bleef het ijs te kort. (zie: Schaatsen auteur S.C.A. Tan)

Romeinse haarnaald

Haar is altijd een heel belangrijk iets geweest. We zien dit in het bijbelse verhaal over Samson die met zijn handen een leeuw doodde. Toen Delila zijn haar afknipte was hij de wonderkracht kwijt.

De Romeinse vrouwen hadden schitterende haarnaalden. Zelfs bestonden er holle naalden, die met parfum gevuld konden worden maar ook met gif als je boze plannen had.

Dobbelen

Er wordt al 5000 jaar gedobbeld over de hele wereld met allerlei voorwerpen van pruimenpit tot berentand, van allerlei materialen en in allerlei vormen. De

geschiedenisboekjes van 1925 meldden dat de woeste Germanen hun vrouw zelfs verdubbelden.

De Romeinen introduceerden de dobbelstenen hier. Zij waren “dobbelslaafden”, geïllustreerd door een schilderij, waar de Romeinse soldaten bij Jezus aan het kruis om zijn lendendoek dubbelden. De Romeinse keizer Claudius (50 n Chr.) had in zijn reiskoets voorzieningen, waardoor het dubbelen geen invloed ondervond van het gehobbel.

De plaatsing van de tel punten, wel altijd van 1 tot 7 is herhaald veranderd.

Was dubbelen eerst een elitespel, dan is het veranderd in een volksspel. Het is een verslaving geworden voor alle lagen van de bevolking: vanaf de kansel werd er met de vreselijkste straffen bedreigd zonder resultaat. Men verdubbelde werkelijk alles. Er zijn verordeningen geweest dat men alleen mocht dubbelen in bepaalde herbergen en dan alleen om wat men bij zich had. Zo mocht er in Amsterdam niet gedubbeld worden tot 1 mijl buiten de stad.

Handig waren dan de kleine steentjes die men bij een inval inslikken kon en dan maar hopen dat je ze te zijner tijd terugvond.

De overheid van Engeland heeft zijn voordeel gevonden in de dobbelliefde: er werd belasting geheven op de fabricage. Bij kleine dobbelsteentjes zie je tussen de onderste punten van de 6 een merkje: een G voor de regeringstijd van George III (1760-1820) en een V van koningin Victoria (1837-1901) met een kroontje.

Eenhoorn, Narval

De narval komt voor in de poolstreken. Het is een tandwalvis, die zonder tand ong. 4,50 m lang is. Van de 2 tanden in de bovenkaak is de linker bij de man door de bovenlip uitgegroeid tot een getordeerd uitsteeksel van ong. 2 meter.

Door zijn zeldzaam voorkomen groeide hij uit tot een mystiek dier: de eenhoorn, een paard met één hoorn op het voorhoofd en een staart met een pluim.

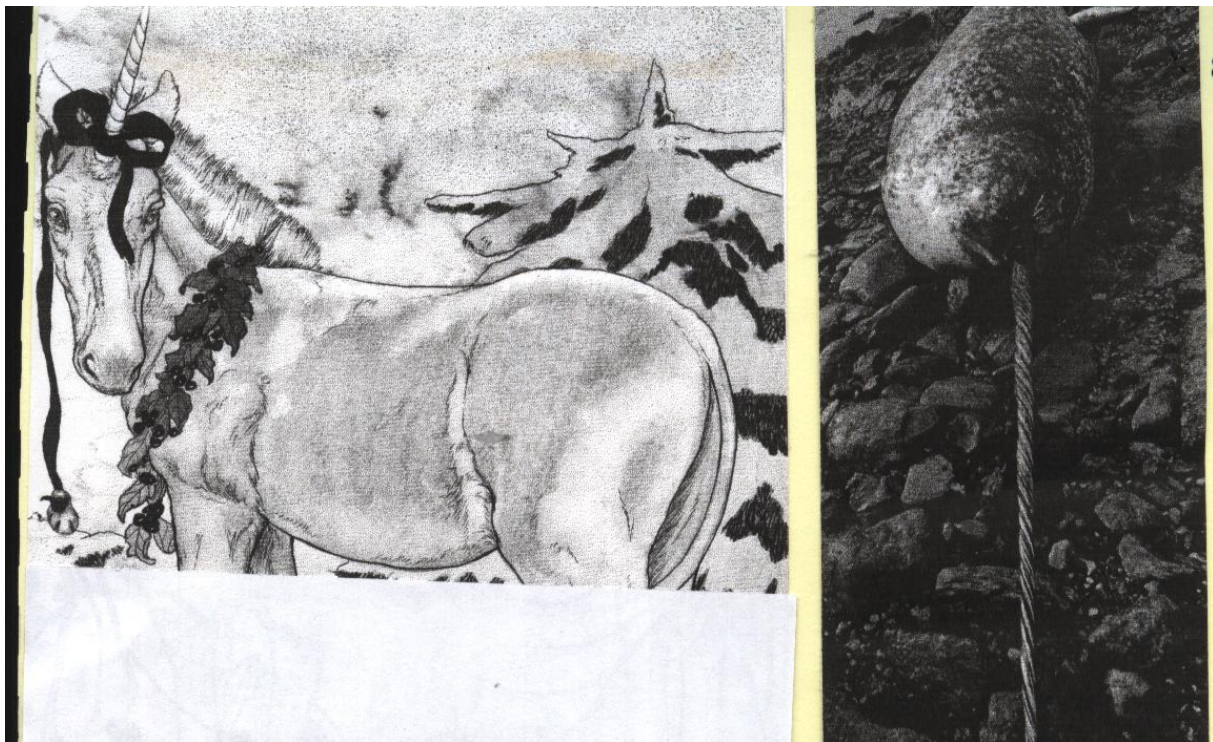
Alleen een maagd kon het dier vangen.

Het is een dier, dat in de heraldiek vaak voorkomt.

Uit: Naar Groenland met de Frankendaal, auteur Henriette Mooy, Wereldbibliotheek 1942 het volgende:

Oude kronieken melden “... Dat de hertog van Gelre groote begeertew had naar zulk een hoorn, Weshalve hij de kanunnik wist over te halen hem er een in de hand te spelen uir de Mariakerk te Utrecht, waar er sinds enkele eeuwen eenige dikken en langen bevonden. De kanunnik werd hiervoor zwaar gestraft, aangezien hun z.g wonderdoend vermogen veel geld opbracht”

Aan een narvaltand werden genezende krachten toegeschreven. Veel apotheken hadden voorheen als uithangbord een “eenhoorn”. Ook gif in dranken zouden ermee ontdekt worden.

Gebitsprothese

Tijdens zijn leven verliest de mens vaak zijn tanden. Een groot ongemak waar op talloze manieren een oplossing voor gezocht is.

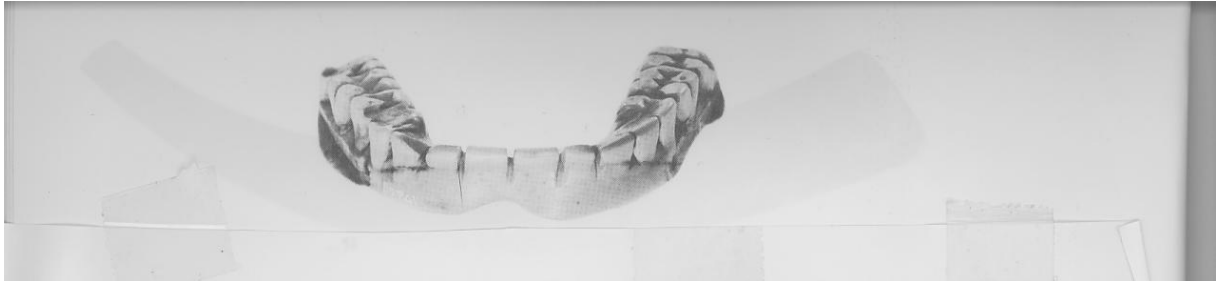
Etrusken (vanaf de 8ste eeuw v. Chr.) hadden een gebit van losse tanden in een kaakdeel.

De Romeinen zetten losse tanden vast met gouddraad aan andere tanden.

Ook Nederland heeft zijn protheses. In Amsterdam zijn een onder- en bovengebity (uit de 17de eeuw) gevonden die bij elkaar hoorden in een schedel.

Het ondergebit was een geheel van koebeen, dat bruin geworden was. Het bovengebity één geheel van een stuk nijlpaardivoor waar de vorm van de tanden ingegroefd waren.

Deze tanden waren erg lang. Om ze kleiner te laten tonen, waren er op de normale lengte gaatjes geboord. Zo is daar waarschijnlijk een stukje roze leer op genaaid, om hiermee tandvlees voor te stellen.

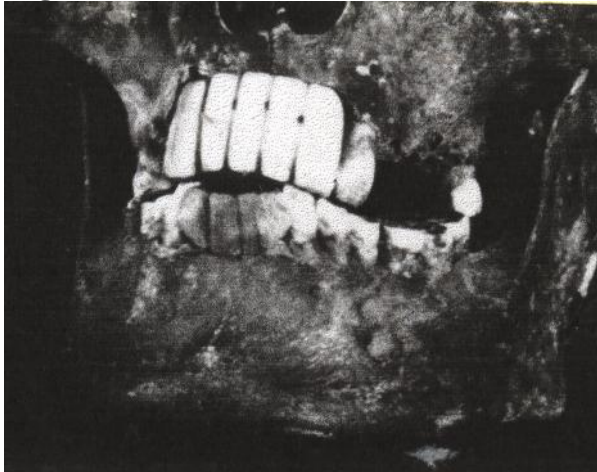

Bij sommige mensen zijn vooral bij het lachen het tandvlees van de bovenkaak zichtbaar.

Het was een zo zwaar geheel, dat het vastgezet was aan andere tanden. Er was waarschijnlijk niet mee te eten. Verwacht wordt dat deze prothese alleen voor representatieve momenten werd gebruikt werd.

Nijlpaardivoor was er in de 17de en 18de eeuw het specifieke materiaal voor. De structuur is zo vast dat de tand geen kleur aanneemt. Het is zo hard, dat er vonken afschieten bij hard tegen elkaar aantikken.

Later zijn er gebitten gemaakt van tanden gezocht op een kerkhof of op een slagveld. Zogenaamde Waterlootanden.

Keeshond

Ca 1780 was er een strijd tussen de partij die een regent als bestuurder wenste en de partij die een oranjepersoon wilde. De patriotten streden tegen de macht en willekeur van de prinsgezinden.

Zoals bij iedere strijd heeft iedere partij zijn embleem.

In de WO II hadden Nederlanders een uit een munt gezaagd Willemientje als speld. Toen dat verboden werd droegen ze een roze lucifer met de gele zwavelkop omhoog. Dat betekende: kop op.!

De voorman van de patriotten heette Kees de Gijsselaar (1751-1815). Hij wandelde iedere dag met een keeshond. Het patriottenembleem werd een keeshond.

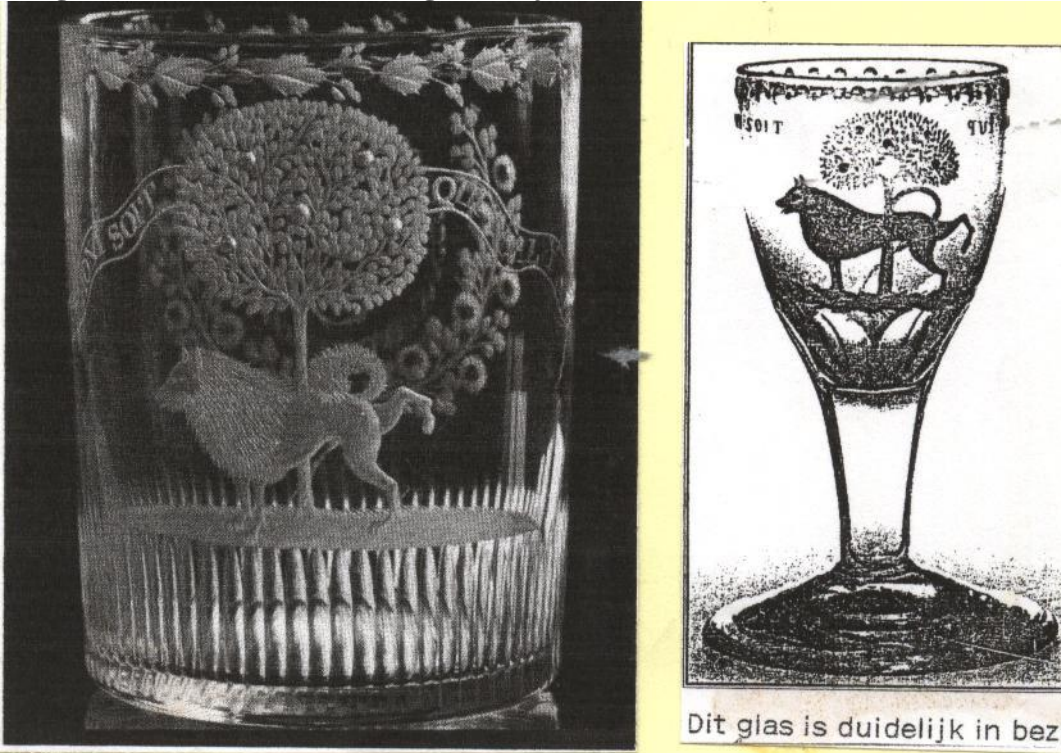
De oranjepartij had een bloeiend oranjeboompje.

Toen de patriotten aan de macht waren, droegen de prinsgezinden soms. Verstoppt onder een sjaal, een medaille met een afbeelding van de prins.

Op kritieke momenten kon je je herkenbaar maken.

Of de haakpen een patriottenembleem is?

Het glas, één van de vele, biedt geen twijfel.

Een skelet

In de zoutmijnen van Hallstadt is jaren geleden een door het zout goed bewaard gebleven man gevonden. Het was een man uit de prehistorie.

Men vond dat die begraven moest worden. Maar aangezien het een heiden was, werd hij buiten het kerkhof begraven.

Wat de reden was dat hij verwijderd moest worden, weet ik niet meer. Maar men besloot dat hij toch maar op het kerkhof zijn laatste rustplaats moest krijgen.

Toen men hem wilde verplaatsen, bleek er niets meer van de man over te zijn.

Luizenvanger

Nadat vrouwen uitbundige hoofddeksels hadden gedragen verzoon een kapper ong. 1774, dat er met het haar ook wat fraais gedaan kon worden.

Aan het normale kapsel konden kinderportretjes, of andere dierbare herinneringen gehangen worden.

Toen was het hek van de dam.

Nadat het haar door een paardenharen stelling als toren met bloemen op het hoofd verscheen was het het eind dat er in de kapsels hele tuintjes waren met bruggetjes en al.

Men kon keus maken uit een uitgebreide catalogus.

Die haardracht werd zo hoog dat de dames niet meer in hun koetsen konden stappen als niet een ingenieuze vinding was gedaan. Met een scharnier kon een deel tijdelijk weg geklapt worden en na het instappen weer in de oude stand geplaatst worden.

Het creëren van zoiets kostte uren en handenvol geld; men hield het ook tijden ongekamd en ongewassen in stand. Dat daar ongedierte in kwam is logisch.

Voor de jeuk werden handjes geleverd. Een rigoreusere oplossing was: vangst.

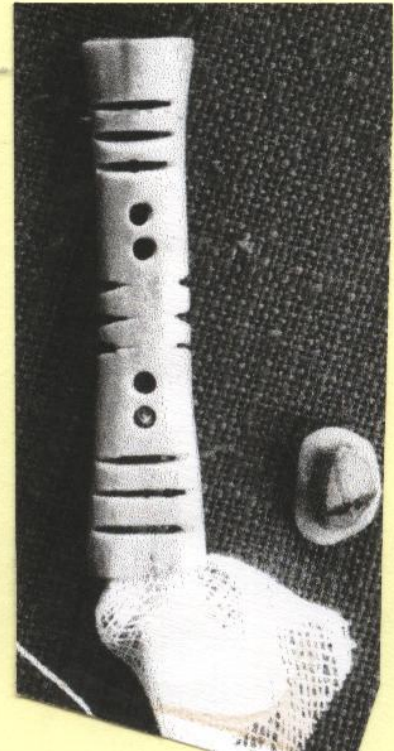
Daartoe waren kokertjes verkrijgbaar met smalle openingen. 's Ochtends smeerde mevrouw wat honing aan de binnenkant, er ging een watje gedrenkt in bloed in en de gesloten kokertjes werden in de stelling gestoken. De magere luizen genoten de hele dag,

waren volgezogen en konden niet meer uit het kokertje. Ze werden 's Avonds gevangen en in het vuur gegooid.

Bekend is ook, dat gevangenen op dezelfde manier het ongedierte vingen met kokertjes, gemaakt van botjes, resten van de maaltijd.

Portret van Maria Theresia van Savoye
Zij draagt een hoog kapsel. 1717-1780

Manuscript

Tot 1200 zijn manuscripten door monniken zelf geschreven: meestal op perkament (ongelooide huid)

Zij schreven met een veren pen, die bij een dag intensief schrijven zo'n 60 keer met een pennenmes bijgeslepen moest worden. De "pen" voor rechtshandigen kwam uit de linkervleugel van een gans, kalkoen, zwaan of andere grote vogel.

Toen er meer vraag naar boeken kwam, werden die ook "geschreven" door mensen die niet konden lezen: er ontstonden veel fouten doordat de letters als het ware werden getekend.

De bladzijden werden vaak versierd met miniaturen (komt van miniare = roodverven. Het woord heeft niets met miniatuur te maken).

De schrijver gaf soms eigen commentaar bij zijn werk. Zo schreef een monnik aan het eind van zijn werk: "Men brenge de schrijver nu wijn, en wel van de beste". Een andere zeer persoonlijke opmerking is duidelijk in de bijgaande tekening.

De inkt werd in een hoorn gedaan; alleen hoorn werd niet door de toenmalige agressieve inkt aangetast.

Boerenhoorn

De boerenhoorn wordt meestal gemaakt van de hoorn van een stier, omdat die groter is en een bredere opening heeft dan de hoorn van een koe. Hoorns zijn eeuwenlang gebruikt als muziekinstrument en als signaalhoorn. Een grapje: we spreken over koperen hoorns.!

Als signaalhoorn is hij tot in het begin van de 20ste eeuw gebruikt.

Als zodanig werd hij gebruikt om:

- a. de mannen bijeen te roepen in de marken
- b. de papierschepper riep mannen te hulp als hij een zware pers moest aandraaien
- c. de herder kondigde zijn komst aan. De staldeuren konden opengezet worden.
- d. De man met de stier kondigde zich aan als hij kwam om de koeien te dekken.
- e. De boer riep de werkers van het land met etenstijd
- f. De rangeerder bij de N.S. werkte tot begin van de 20ste eeuw met een hoorn
- g. De leprozen kondigden hun komst aan (om te bedelen). Zij hadden een stop voor het fluitgat. Zo konden ze de hoorn ook gebruiken om bier te drinken.

